

23
AUGUST
1944-1979

35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă.

**23 August 1944 – moment de cotitură
în istoria poporului român**

dr. ION ARDELEANU

Evenimentul istoric de acum 35 de ani — revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă — a înscris patria noastră pe calea dezvoltării libere, a socialismului și progresului. Este meritul nepieritor al Partidului Comunist Român care, realizând o largă unitate în jurul clasei muncitoare, a forțelor democratice, patriotice, antifasciste, a organizat lupta de rezistență a poporului, l-a condus la victoria din august 1944. Acest moment epocal din istoria modernă a patriei este reflectat în muzeele de istorie prin mărturii de inestimabilă valoare care atestă eroismul poporului, al clasei muncitoare, al armatei în lupta neînfricată împotriva hitlerismului, mărturii care ne-au călăuzit în elaborarea acestui studiu.

De 35 de ani oamenii muncii din țara noastră sărbătoresc, la 23 August, marea sărbătoare națională a poporului român, trecind în revistă mărețele succese obținute în lupta pentru democratizarea țării și transformarea revoluționară a societății, în zidirea celei mai drepte și mai umane orînduiri, orînduirea socialistă, în făurirea noii civilizații materiale și spirituale pe pămîntul patriei.

În anii premergători celui de-al doilea război mondial, în Europa și pe arena internațională, în general, s-au ascuțit tot mai mult contradicțiile, s-a agravat încordarea ca urmare a actelor de agresiune, a încălcării independenței și suveranității unor popoare de către fascismul german și din alte state. Politica de cedare și compromis față de pretențiile de dominație mondială ale statelor fasciste, promovată de cercurile conducătoare din diferite țări, a încurajat acțiunile agresive ale Germaniei naziste, a deschis calea declanșării celei de a doua conflagrații mondiale. În România, în acei ani, tot mai mult au ieșit la suprafață viețile politice elementele extreme drepte reprezentate de Garda de fier. „*În aceste împrejurări deosebit de complexe ale situației politice interne și internaționale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — poporului român, aflat singur — ca urmare a politicii cercurilor conducătoare — în fața agresiunii Germaniei hitleriste, i-a fost impus odiosul Dictat de la Viena, iar în România a fost instaurată dictatura militară-fascistă care a înrobii țara Germaniei?*”.

Regimul militar-fascist a reprezentat forma de guvernământ teroristă, antipopulară și antinațională a cercurilor celor mai reacționare din România, legate de Germania nazistă. El s-a caracterizat pe plan intern prin răspîndirea ideologiei fasciste, prin suprimarea oricăror drepturi și libertăți democratice, prin metode teroriste de guvernare, al căror ascuțit era îndreptat împotriva clasei muncitoare și a partidului ei comunist. Baza politică a dictaturii militar-fasciste a constituit-o, în prima sa etapă, Garda de fier; reazemul ei cel mai puternic a fost Wehrmachtul nazist, ale cărui mari unități — începînd din octombrie 1940 — au intrat în România, cu asentimentul guvernului militar-fascist, sub diferite pretexte, în fapt ca trupe de ocupație.

Ridicînd asasinatelor și crimele la rang de politică de stat, începute anterior prin omorirea primului ministru I.G. Duca, în 1933, și a lui Armand Călinescu, în 1939, grupuri de legionari din poliția legionară au împușcat în noiembrie 1940, în închisoarea Jilava și în localul poliției din București, 67 de demnitari și funcționari superiori, printre care generalul Gh. Argeșanu, fost prim-ministru după Armand Călinescu, Victor Iamandi, fost ministru de justiție, care, în 1938, a dispus dizolvarea acestei organizații teroriste. În aceleași zile au fost asasinați marele istoric Nicolae Iorga și profesorul universitar Virgil Madgearu. De gloanțele fasciștilor au căzut militanții comuniști Constantin David, Ocskó Teréza și mulți alții.

La 23 noiembrie 1940, Ion Antonescu a semnat documentele de aderare a țării la Pactul tripartit. Germania nazistă, continuînd politica de dominație și dictat, a încălcat Tratatul de neagresiune încheiat cu Uniunea Sovietică în august 1939 și a atacat mîselește U.R.S.S., în iunie 1941. Acest fapt a schimbat în mod radical cursul războiului, a grăbit înfăptuirea și dezvoltarea coaliției de forțe antihitleriste, a intensificat lupta popoarelor cîmpionate sau amenințate de hitlerism, imprimînd războiului un caracter antifascist. La 22 iunie 1941, Ion Antonescu a împins țara, alături de Germania hitleristă, într-un război, pe care poporul român nu-l dorise și-l repudiase, împotriva Uniunii Sovietice.

ROMÂNIA LIBERĂ

Redacția: București, 1944. Nr. 11. PREȘTALA

23 AUGUST 1944

RASTURNAREA REGIMULUI HITLERIST DIN ROMANIA

„România Liberă” încetează de a mai fi un ziar ilegal. De trei ani foaia aceasta trăiește și luptă. Scrisă în temnițe, tipărită în hrube, împărțită noaptea din om în om, pe sub mână „România Liberă” a plătit cu sânge dreptul de a-și purta ca pe un steag numele său în-

**Declarația Comitetului Central
al Partidului Comunist
din România**

Conservăm cu punctul nostru deosebită hotărâre de vârstă să arătăm, înaintea tuturor, că ne aripăm și ne răspundem independent de orice

**DECLARAȚIA
GUVERNULUI**

Guvernul care se ridică pe o temelie solidă, format din reprezentanți a tuturor partidelor politice din România, este hotărât să lupte pentru salvarea țării și pentru libertatea ei. Guvernul este hotărât să lupte pentru salvarea țării și pentru libertatea ei.

Primul număr legal al ziarului „România liberă”, 24 august 1944

Cîrdășia reacțiunii române cu fascismul german a dus la subordonarea țării Germaniei naziste, la ruina economiei naționale, la sărăcirea și înfometarea maselor. Participarea la război alături de Germania hitleristă, jefuirea bogățiilor țării de către imperialismul german au dus România în pragul unei catastrofe naționale.

Poporul român nu s-a împăcat niciodată cu subordonarea politică, militară și economică a țării imperialiștilor germani, cu guvernarea dictaturii militar-fasciste, cu războiul hitlerist. Mișcarea de rezistență, care a început imediat după instaurarea regimului militar-fascist, a cuprins treptat cele mai diferite pături și categorii sociale, dezvoltîndu-se neîntreput.

Răspunzînd aspirațiilor profunde ale poporului, Partidul Comunist Român — stegar neînficat al intereselor supreme ale țării — s-a situat de la început în fruntea luptei împotriva dictaturii militar-fasciste, a războiului antisovietic, pentru alungarea hitleriștilor din țară și alăturarea României la coaliția de forțe antihitleriste, dovedindu-se și de această dată la înălțimea răspunderii sale revoluționare, naționale.

Pregătind răsturnarea dictaturii militar-fasciste și militînd consecvent pentru salvarea țării de catastrofa națională de care era amenințată, Partidul Comunist Român a urmărit cu perseverență coaliizarea pe baze largi a tuturor forțelor sociale și politice interesate, dintr-un motiv sau altul, în înfăptuirea unor asemenea acte patriotice. Partidul Comunist Român a fost singurul partid politic din România care a avut în acele împrejurări o orientare clară și a acționat pe direcțiile de larg interes patriotic, național, popular.

Este meritul nepieritor al partidului comunist de a fi coalizat într-un singur șuvoi lupta clasei noastre muncitoare — forța hotărîtoare a mișcării antifasciste —, opoziția dirză a țărănimii, protestul energetic al intelectualității, puternica stare de spirit antihitleristă din rîndul soldaților și ofițerilor, împotrivirea întregului popor față de dominația hitleristă, față de războiul dus de regimul dictaturii militar-fasciste împotriva Uniunii Sovietice. Afirmîndu-se ca adevărat catalizator al voinței și intereselor fundamentale ale poporului român, partidul comunist a grupat în jurul său cele mai largi forțe democratice și patriotice, a preconizat unirea într-un front comun a tuturor forțelor de bază ale națiunii române, a tuturor partidelor, grupărilor și cercurilor politice interesate în răsturnarea dictaturii și eliberarea țării de sub dominația fascistă, a orientat lupta pentru libertate și independență națională pe făgașul insurecției antifasciste, singura cale posibilă în acele împrejurări.

În documentele elaborate în acei ani, îndeosebi în Platforma Comitetului Central din septembrie 1940 și Rezoluția din ianuarie 1941, P.C.R. a demască caracterul antinațional al aderării guvernului antonescian la Pactul tripartit, al înfeudării țării imperialismului german, mobilizînd masele la luptă pentru salvarea intereselor naționale ale țării². În Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941, în Platforma-program din 6 septembrie 1941 și în alte documente ulterioare, partidul comunist a elaborat tactica de luptă corespunzătoare noilor condiții în care se afla țara, stabilind, printre altele, următoarele obiective de luptă: răsturnarea regimului

antonescian; formarea unui guvern al independenței naționale, compus din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice; ieșirea României din războiul hitlerist împotriva Uniunii Sovietice și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite; alungarea trupelor hitleriste din țară și eliberarea părții de nord a Transilvaniei; recucerirea libertăților cetățenești și democratice³ etc.

Garanția realizării acestor obiective consta în făurirea Frontului unic muncitoresc și a unui Front unic național antihitlerist al poporului român, la care să participe toate partidele, grupările și cercurile politice antihitleriste. „*Partidul Comunist din România* — se arăta în Platforma-program din 6 septembrie 1941 — *propune lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, personalităților politice și tuturor patrioților români, pentru realizarea Frontului unic național al poporului român contra ocupanților hitleristi și a slugilor lor trădătoare de țară, pentru cucerirea cerințelor din platformă, care sînt cerințele cele mai arzătoare și comune ale poporului român*”⁴.

Obiectivele Platformei și sarcinile ce stăteau în fața poporului pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă au fost popularizate prin presă și prin viu grai de către P.C.R. în rindurile maselor muncitoare, în armată, în cercuri ale intelectualității și micii burghezii, au fost aduse la cunoștința conducătorilor Partidului Social-Democrat și a principalilor lideri ai partidelor burgheze. Pînă în vara anului 1944, P.C.R. a editat peste 30 de ziare și buletine centrale și regionale, a difuzat numeroase manifeste, broșuri, apeluri. Numai Comitetul Central al partidului a elaborat, tipărit și difuzat circa 111 titluri de materiale de propagandă și agitație, dintre care 57 manifeste, 27 broșuri, 27 apeluri și buletine informative. La acestea se adăugau materiale editate și răspindite de comitetele regionale și județene ale partidului. În armată au fost răspindite 80 de titluri de manifeste și broșuri în circa 120 de unități militare⁵.

În mișcarea de rezistență, o contribuție însemnată au adus organizațiile de masă conduse sau aflate sub influența partidului: Uniunea Tineretului Comunist, Apărarea patriotică, Frontul Plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (MADOSZ) etc. În 1942, P.C.R. a înființat organizația Uniunea patrioților, care avea sarcina ca, pe baza obiectivelor Platformei P.C.R. din 6 septembrie 1941 și a Rezoluției C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, să strângă în jurul său și să mobilizeze la luptă pe intelectuali, funcționari, studenți, meseriași, mici comercianți și industriași ș.a. În același timp, P.C.R. și-a pus ca sarcină organizarea unui aparat militar al partidului cu ramificații în întreaga țară. Aparatul militar avea misiunea de a organiza desfășurarea luptei armate împotriva dictaturii militaro-fasciste și a hitleriștilor. Se preconiza atragerea armatei de partea frontului patriotic, organizarea de grupe de patrioți în orașele și satele unde existau organizații de partid și în rindurile unităților militare. Se stabileau, de asemenea, cadrul organizatoric al aparatului militar și atribuțiile fiecărui compartiment în parte.

În această luptă împotriva regimului de dictatură militaro-fascistă, pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă, numeroși fii ai clasei muncitoare, ai poporului român, ca: Fillmon Sirbu, Francisc și Lilly Paneth, Ada Marinescu, dr. A. Kornhauser, Pompiliu Ștefu, Nicolae Mohănescu, Petre Gheorghe, Vasile Tudose, Iózsa Béla, Suzana Pirvulescu, Elena Sirbu, Justin Georgescu, Lazăr Grünberg, Bernath Andrei, Ștefan Plavăț și mulți alții au căzut victime organelor de represiune hitleriste și terorii antonesciene⁶.

Formațiune de luptă patriotică în timpul insurecției naționale din august 1944

Ostașii români în timpul luptelor de la podul Băneasa din București, august 1944

Folosind contradicțiile existente în dispozitivul dictaturii militarofasciste și acționând consecvent pentru traducerea în viață a sarcinilor stabilite prin documentele programatice amintite, Partidul Comunist Român a trecut la aplicarea treptată a unor măsuri menite să contribuie la stringerea laolaltă a tuturor forțelor care, dintr-un motiv sau altul, erau potrivnice dictaturii antonesciene, Germaniei naziste și războiului antisovietic. Aceste măsuri dovedeau o viziune clară asupra sarcinilor imediate și de perspectivă ale luptei pentru eliberarea țării și dezvoltarea ei democratică.

Un prim succes al partidului comunist, realizat pe linia încheierii unor alianțe politice antihitleriste, l-a reprezentat crearea, în vara anului 1943, a Frontului Patriotic Antihitlerist, care reunea partidul comunist și partide și organizații patriotice ca : Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (MADOSZ), Partidul Socialist-Tărănesc, organizații ale Partidului Social-Democrat etc. În toamna aceluiași an, Partidul Comunist Român a reușit să stabilească o serie de contacte cu cercurile palatului regal.

Crearea Frontului Patriotic Antihitlerist a marcat un moment de seamă în procesul de unire a tuturor forțelor antihitleriste, a înlesnit o mai bună coordonare a mișcării de rezistență antifascistă, impulsionând dezvoltarea ei rapidă.

O condiție primordială pentru realizarea și consolidarea unor largi alianțe politice, bazate pe unitatea clasei muncitoare, o constituie întărirea partidului comunist, a unității rindurilor sale. În acest scop, la 4 aprilie 1944 s-a format o conducere provizorie a partidului din care au făcut parte : Constantin Pîrvulescu, Emil Bodnaraș, Iosif Rangheț. Noua conducere a desfășurat o intensă activitate pentru întărirea unității și capacității de luptă a partidului, dînd un puternic impuls mișcării de rezistență antifascistă. Păstrînd o strînsă legătură cu activiștii din închisori și lagăre, partidul s-a orientat tot mai insistent spre mobilizarea tuturor forțelor partidului pentru lărgirea frontului antihitlerist, organizarea și conducerea fermă a luptei de eliberare a poporului.

Un factor care a contribuit la întărirea potențialului de luptă al forțelor antidictatoriale și antihitleriste l-a constituit realizarea, în aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc dintre P.C.R. și P.S.D. La obținerea acestui important succes, o contribuție de seamă au avut Constantin Agiu, Constantin Pîrvulescu din partea P.C.R. și Ștefan Voitec, Lothar Rădăceanu din partea P.S.D. Prin fărîmarea F.U.M. s-a realizat unitatea de acțiune a clasei muncitoare și s-a întărit capacitatea ei de luptă pentru eliberarea patriei și progres social. „Crearea Frontului Unic Muncitoresc — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit factorul esențial în lupta pentru răsturnarea dictaturii militarofasciste, pentru ieșirea României din războiul contra Uniunii Sovietice, alăturarea la coaliția antihitleristă și trecerea la dezvoltarea democratică și transformarea socialistă a țării⁷.” Manifestul programatic al F.U.M., dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, chema la unire, în lupta fermă de eliberare, toate forțele patriotice, antihitleriste, în „lupta hotărîtă pentru : pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu. Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane. Sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare. Alianță cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă⁸.”

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc, acțiunile comune duse de reprezentanții celor două partide muncitorești pe linia apărării intereselor fundamentale ale patriei au dat un nou impuls coalizării forțelor antihitleriste. În aceste condiții, la 26 mai 1944, P.C.R. și P.S.D. au semnat un acord cu gruparea liberală condusă de Gh. Tătăreanu și cu gruparea iorghistă a dr. Topa și s-a putut convoca, la inițiativa Partidului Comunist Român, în noaptea de 13/14 iunie, într-o casă conspirativă a comuniștilor, o consfătuire la care au luat parte reprezentanții P.C.R., ai palatului și armatei : Emil Bodnaraș, Lucrețiu Pătrășcanu, Gh. Niculescu-Buzești, gral. Constantin Sănătescu, gral. Gheorghe Mihail, gral. C. Vasiliu-Rășcanu, col. Dumitru Dămăcea-

nu, I.M. Stîrcea, M. Ioanițiu ș.a. După îndelungi dezbateri, în cadrul consfătuirii au fost acceptate punctul de vedere și planul Partidului Comunist Român de răsturnare prin forță a dictaturii antonesciene, de bizuire a întregii lupte insurecționale pe forțele interne, luptă coordonată cu situația externă în vederea scoaterii țării din războiul hitlerist și întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste⁹.

Împrejurările externe și creșterea puternică a stării de spirit antihitleriste în toate categoriile populației, realizarea acordului între P.C.R. și P.S.D., contactele stabilite de partidul comunist cu generali și ofițeri superiori și cu cercurile palatului regal dovedeau caracterul iluzoriu al speranțelor liderilor partidelor burgheze, P.N.Ț. — Maniu și P.N.L. — Brătianu, în posibilitatea găsirii unei soluții de ieșire din situația existentă fără comuniști și fără o participare a maselor; în rindurile lor își făceau loc tot mai mult teama de a nu rămîne în afara evenimentelor și în izolare totală, de a nu-și pierde definitiv pozițiile politice și influența în țară, de a nu se compromite chiar în ochii partizanilor lor. Tocmai de aceea, liderii P.N.Ț. și P.N.L. s-au văzut nevoiți să accepte, la 20 iunie 1944, încheierea unui acord cu Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat. Rezultat al politicii de largă alianțe general-democratice, antihitleriste, preconizate de P.C.R., acest acord, exprimat prin crearea Blocului Național Democrat (B.N.D.), a reprezentat unirea în lupta antifascistă a celor mai diverse clase și păături sociale, partide și grupări politice, coalizind în jurul clasei muncitoare — forța de bază a mișcării de rezistență — toate forțele patriotice, masele largi ale oamenilor muncii de la orașe și sate și, totodată, chiar și unii aliați vremelnici din rindul claselor dominante¹⁰.

Semnificația realizării B.N.D. și rolul P.C.R. în ansamblul alianțelor politice create nu au scăpat observației organelor informative naziste, care raportau în acele zile că „*evoluția politicii interne din ultimele săptămîni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist*”¹¹.

La baza făuririi acestor alianțe au stat, în esență, obiectivele de luptă stabilite și propuse de P.C.R. încă din anii 1940—1941. Fiind prezent în toate înțelegerile realizate din inițiativa și la insistențele sale, P.C.R. a jucat rolul conducător dinamizator al tuturor forțelor politice capabile să contribuie, într-o măsură mai mare sau mai mică, indiferent de motive și scopuri proprii, la opera de eliberare națională a țării de sub dominația fascistă.

De teamă de a nu se compromite și a-și îngreua singuri situația de pe urma susținerii războiului împotriva Uniunii Sovietice dus de Antonescu alături de Hitler, treptat, regele și sfetnicii săi mai importanți, cercurile palatului au evoluat spre o apropiere de forțele politice care consimțiseră la realizarea B.N.D.

Prizonieri hitleriști pe străzile Capitalei, august 1944

De unde la început regele personal susținuse acțiunea militară dusă de Ion Antonescu alături de Germania hitleristă, el însuși vizitînd în cîteva rînduri frontul și interesîndu-se îndeaproape de desfășurarea și perspectivele operațiunilor armatei, treptat avea să se distanțeze de această cauză. Astfel se și explică acceptarea de către monarhie a stabilirii unor legături tot mai strînse cu reprezentanți ai P.C.R. și ai celorlalte forțe înmănușiate în Blocul Național Democrat.

Între 20 iunie și 23 august 1944 au avut loc ședințe conspirative ale reprezentanților partidelor din B.N.D. și ai cercurilor palatului regal, în cadrul cărora s-au discutat, îndeosebi, probleme de ordin politic, privind structura noului guvern, întocmirea proclamației regale, a decretelor ce urmau să fie adoptate imediat după înlăturarea dictaturii militar-fasciste și alte probleme cu caracter general.

O importanță hotărîtoare pentru victoria luptei de eliberare națională a poporului român a avut-o atragerea armatei de partea forțelor patriotice. Condițiile concrete ale României, starea de spirit antifas-

cistă, antihitleristă a maselor și ura ce clocotea în rindurile militarilor împotriva ocupanților germani au constituit terenul fertil pentru activitatea tuturor forțelor antifasciste, în vederea atragerii întregii armate la acțiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene și de lichidare a ocupației hitleriste.

Pentru pregătirea armatei în vederea răsturnării dictaturii antonesciene a fost creat, în vara anului 1944, Comitetul militar, în cadrul căruia un rol deosebit au jucat: Emil Bodnaraș, colonelul D. Dămăceanu, general C. Sănătescu, general C. Vasiliu-Râșcanu, general C. Anton ș.a. Legături tot mai sistematice a stabilit partidul comunist și cu alte cadre de comandă ale armatei, unele dintre ele făcând parte din cercurile apropiate palatului regal.

În vara anului 1944, condițiile interne și externe deveniseră favorabile trecerii la îndeplinirea revoluției de eliberare socială și națională. Factorii principali care indicau această realitate erau: starea de efervescență a maselor; adâncirea crizei politice și militare a regimului de dictatură militară-fascistă; atitudinea profund ostilă a armatei române față de continuarea războiului hitlerist; îndeplinirea în ansamblu a măsurilor politice și militare de pregătire a insurecției. Pe plan extern existau condiții favorabile create de succesele militare hotărâtoare ale armatei sovietice, care ducea greul războiului, de acțiuni ofensive ale armatelor anglo-americane în vestul Europei—după deschiderea celui de-al doilea front, de amploarea luptei antifasciste a popoarelor Europei, de mișcarea de partizani ce dădea puternice lovituri mașinii de război hitleriste, de forțele populare care au adus o contribuție de mare însemnătate la cauza generală a victoriei în războiul antifascist.

În vara anului 1944, trupele sovietice dădeau lovituri tot mai grele mașinii de război hitleriste. În aceste împrejurări, Germania hitleristă și guvernul antonescian se pregăteau să ia măsuri extreme, să organizeze mobilizarea generală a forțelor în vederea întăririi pe teritoriul românesc a rezistenței împotriva înaintării armatelor sovietice. Împiedicarea acestor planuri de continuare a războiului împotriva Uniunii Sovietice, trecerea la răsturnarea regimului fascist din România și întoarcerea armelor împotriva trupelor hitleriste deveniseră o necesitate istorică, un imperativ pentru grăbirea victoriei în războiul antifascist.

În interiorul țării erau coapte toate condițiile necesare trecerii la acțiunea hotărâtoare.

În aceste condiții interne și externe a fost declanșată, la 23 August 1944, revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă, care a dus la răsturnarea dictaturii militar-fasciste, la trecerea țării noastre cu întreaga sa forță, cu toată armata alături de Uniunea Sovietică, de coaliția antihitleristă.

Marele merit al Partidului Comunist Român constă în faptul că a știut să folosească împrejurările interne și externe favorabile și să organizeze cu succes asaltul decisiv.

Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă, larga participare a tuturor forțelor patriotice la insurecție demonstrează că August 1944 a reprezentat un energetic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotărî singur destinele.

Revoluția de eliberare socială și națională a început prin arestarea principalelor căpetenii fasciste și răsturnarea guvernului dictaturii militar-fasciste.

Sub egida politică a celor patru partide din Blocul Național-Democrat s-a constituit noul guvern, avîndu-l ca președinte pe generalul Constantin Sănătescu, iar ca miniștri fără portofoliu pe Lucrețiu Pătrășcanu din partea P.C.R., Constantin Titel-Petrescu (P.S.D.), Iuliu Maniu (P.N.Ț.) și C.I.C. Brătianu (P.N.L.), celelalte ministere fiind atribuite unor militari și specialiști¹².

În declarația elaborată în noaptea de 23/24 august 1944 și publicată în ziarul „România liberă” din 24 august, Partidul Comunist arăta că „încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice” sînt obiective care formează programul actualului guvern¹³. În seara zilei de 23 august, începînd de la ora 22, s-a difuzat la radio proclamația regelui Mihai, care aducea la cunoștința țării și a lumii întregi evenimentele istorice petrecute în România și hotărîrea poporului român de a lupta pentru alungarea hitleriștilor de pe teritoriul țării, pentru a-și apăra independența și a elibera partea de nord a Transilvaniei de sub ocupația cotropitorilor hitleristo-horthyști.

În cursul unor bătălii grele, unitățile militare, împreună cu formațiunile patriotice, care numărau mii și mii de luptători în principalele centre ale țării, au lichidat rezistența trupelor naziste, au eliberat în câteva zile Capitala și o mare parte a țării. Între 23 și 31 august forțele insurecționale române au eliberat prin luptă cea mai mare parte a teritoriului de atunci al țării. Sosirea, la 30 august 1944, a trupelor sovietice în București eliberat a fost salutăată cu entuziasm de masele largi ale populației.

Începînd cu 23 August 1944, România și-a pus toate resursele materiale și umane, întregul potențial economic și militar în slujba luptei împotriva Germaniei hitleriste.

Victoria insurecției a confirmat justetea strategiei și tacticii P.C.R., modul creator în care a aplicat, la condițiile specifice țării, teoria socialismului științific despre rolul clasei muncitoare și necesitatea imperioasă a unității ei de acțiune, despre alianțele cu alte clase și grupări sociale, despre corelația dintre condițiile obiective și factorii subiectivi în revoluție, despre folosirea tuturor contradicțiilor din tabăra dușmană.

Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din România a avut profunde ecouri, semnificații și consecințe internaționale. Alăturarea României la coaliția antihitleristă a contribuit într-o mare măsură la prăbușirea întregului front german în sud-estul Europei, la accelerarea eliberării popoarelor din această zonă, a dat noi dimensiuni ofensive asupra Germaniei hitleriste, ducînd la scurtarea războiului și apropierea victoriei depline împotriva fascismului. „În România — scria în acele zile ziarul „Pravda” — se petrec evenimente care nu pot să nu atragă o atenție deosebită. Regimul lui Antonescu s-a prăbușit. În seara zilei de 23 August radio București a anunțat formarea noului guvern al României ... Evenimentele din România

au produs derulă la Berlin”, iar ziarul „Izvestia” aprecia că „nu poate fi contestată de nimeni contribuția României la eliberarea Balcanilor”. Vii comentarii și aprecieri a stîrnit lupta insurecțională a României și în celelalte țări ale coaliției antifasciste. Postul oficial de radio al Angliei sublinia la 24 august că „prin ieșirea din luptă a României ... întregul edificiu nazist din Balcani începea să se năruie. Consecințele pentru viitorul mers al războiului sînt incalculabile. Gestul României va fi un exemplu de urmat pentru Bulgaria, Finlanda și Ungaria”, iar postul de radio „Vocea Americii” exprima opinia că atunci „cînd se va serie istoria, actul de la 23 August va însemna un factor important în mersul acestui război”. La rîndul său, ziarul „Le Figaro” aprecia evenimentele din România drept „un eveniment de o însemnătate considerabilă, care a dat o lovitură dintre cele mai grele celui de-al treilea Reich”. Ecoul acestui eveniment s-a făcut auzit nu numai în Europa, ci și pe alte continente, fiind considerat ca o victorie a cauzei generale a luptei antifasciste. În acest sens, ziarul argentinian „La Nación” remarcă la 26 august: „Acțiunea română a deschis o breșă în sud-estul forțarei hitleriste, prin care nu vor întîrzia să se precipite celelalte țări balcanice. Această onoare și acest risc i-au revenit României”. Începînd de la 23 August 1944, efectele militare ale României, însumînd aproape 540 000 de ostași, au luptat alături de armata sovietică pentru eliberarea întregului teritoriu al țării și apoi dincolo de hotarele României, împotriva trupelor hitleristo-horthyste, pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la înfringerea definitivă a mașinii de război hitleriste. În această uriașă înclătare militară, armatele române — din rîndul cărora au căzut la datorie 170 000 de ostași — au dovedit un înalt spirit de jertfă, abnegație și eroism. Peste 300 000 români au primit ordine și medalii sovietice, cehoslovace, ungare și românești pentru eroismul lor în războiul antifascist.

Poporul român cinstește cu recunoștință memoria ostașilor români și sovietici, care și-au dat viața pentru eliberarea României, pentru zdrobirea tiraniei fasciste. Prin singele vărsat în comun de ostașii români și sovietici pe frontul antihitlerist s-au cimentat puternic temeliile prieteniei tradiționale dintre poporul român și popoarele sovietice, ale alianței și colaborării frățești dintre România și Uniunea Sovietică.

La 23 August 1944 a început o epocă nouă, de profunde transformări revoluționare, democratice în societatea românească, epoca cuceririi puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimia și masele largi populare, a făuririi României libere, socialiste, independente și suverane.

Perioada 1944—1947, în care s-a înfăptuit revoluția popular-democratică, s-a caracterizat prin mari lupte revoluționare, desfășurate de masele largi ale poporului în frunte cu clasa muncitoare și sub conducerea partidului comunist. Au fost luate cu asalt prefecurile și primăriile, instalîndu-se noi autorități locale, democratice, au fost create comitetele țărănești și s-a trecut la împărțirea, pe cale revoluționară, a pămînturilor moșierești către țărani fără pămînt sau cu pămînt puțin. Valul luptelor revoluționare a crescut nestăvilit, impunînd la cirna țării, la 6 martie 1945, guvernul revoluționar-democratic condus de doctorul Petru Groza, guvern cu un pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc.

Manifestația populației din București după victoria insurecției, 28 august 1944

În aceste ample lupte de clasă s-a cimentat alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, s-a întărit unitatea cu intelectualitatea și cu alte categorii sociale, s-a consolidat frăția oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități. Pe această bază s-a schimbat radical raportul de forțe în favoarea clasei muncitoare și a aliaților ei, ceea ce a făcut posibilă înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii la 30 decembrie 1947. Aceasta a marcat cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare și aliații săi, instaurarea regimului de democrație populară și trecerea la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

Naționalizarea, în iunie 1948, a industriei, băncilor, transporturilor și comerțului a dus la lichidarea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție. În 1949 s-a trecut la transformarea socialistă a agriculturii, pe baza cooperativizării. Au fost create organele noi ale puterii de stat, s-a trecut la dezvoltarea învățământului și culturii pe baze noi.

În perioada 1950—1965 s-a asigurat crearea bazei tehnico-materiale a societății socialiste în industrie și agricultură, realizarea economiei socialiste unitare. În perioada 1966—1970 a avut loc consolidarea construcției socialiste, iar odată cu trecerea la realizarea cincinalului 1971—1975 a început o nouă etapă a construcției socialiste în România — etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — pe care poporul nostru o parcurge în prezent.

Conținutul și sarcinile noii etape istorice au fost definite în Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, adoptat la Congresul al XI-lea al partidului. În răstimpul ultimelor trei decenii și jumătate care s-au scurs de la 23 August 1944, România a cunoscut uriașe transformări revoluționare. Îndeplinirea istorică cea mai de seamă a acestei perioade este lichidarea pentru totdeauna a exploatării omului de către om, atât la orașe cit și la sate.

Socialismul a deschis calea lichidării stării grave de înapoiere moștenite de la regimul trecut, a progresului rapid al forțelor de producție. Politica de industrializare socialistă a țării, promovată cu consecvență de către partidul nostru, s-a dovedit a fi factorul hotărâtor în făurirea noii baze tehnico-materiale a societății, în edificarea cu succes a noii orânduiri, în întărirea independenței și suveranității naționale.

Aplicând în mod creator adevărurile fundamentale ale socialismului științific, legile generale ale socialismului la realitățile concrete ale României, Partidul Comunist Român a mobilizat toate capacitățile și energiile creatoare ale națiunii pentru dezvoltarea, în ritm rapid, a economiei socialiste, pentru înflorirea științei și culturii, pentru creșterea nivelului de trai material și spiritual al poporului.

Dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și cu o agricultură înapoiată, România s-a transformat, în cei 35 de ani care au trecut de la 23 August 1944, într-o țară cu o industrie puternică, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură modernă în continuă dezvoltare, capabilă să satisfacă în condiții tot mai bune nevoile economiei, cerințele de consum ale maselor largi populare.

Făț de 1938, producția industrială a României a sporit de 42 de ori, iar producția agricolă de circa 3 ori.

Momentul „23 August 1944” în Expoziția de istorie a Muzeului județean Argeș din Pitești

Succese importante au fost obținute în dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii, în ridicarea gradului de civilizație al întregii societăți, în formarea intelectualității socialiste. A luat o amploare deosebită activitatea de cercetare științifică, ce reprezintă o puternică forță de producție materială, s-au depus eforturi importante pentru dezvoltarea culturii și artei, lărgirea orizontului de cultură al maselor, înflorirea creației literar-artistice.

A fost generalizat învățămîntul obligatoriu de 10 ani, s-au dezvoltat și s-au îmbunătățit rețeaua și profilul învățămîntului liceal și tehnic-profesional, iar instituții de învățămînt superior funcționează în 19 orașe din țară, față de numai 4 orașe în 1945.

Datorită dezvoltării rapide a forțelor de producție, s-a schimbat fundamental și structura socială a României. Dacă în trecut țărănimea reprezenta 75 % din forța de muncă, astăzi muncitorimea și celelalte categorii de oameni ai muncii din sectoarele neagricole reprezintă aproape 70 %.

Dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale a economiei, creșterea rapidă a producției industriale și agricole au contribuit la sporirea de circa 13 ori a venitului național față de 1950.

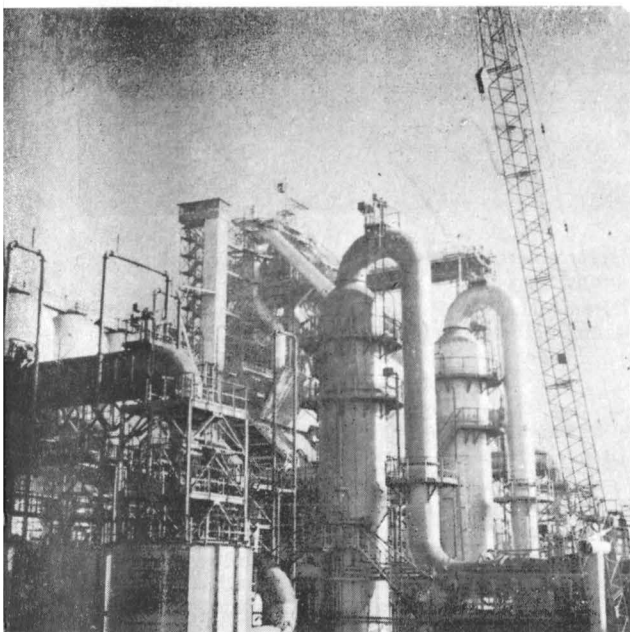
Congresele IX, X și XI ale partidului au marcat o etapă de maximă importanță în viața partidului și societății, ridicînd la un nivel calitativ superior întreaga activitate a poporului, asigurînd perfecționarea stilului de muncă al comuniștilor, așezînd la baza organizării și acțiunii sociale principiile științei conducerii. Ca urmare, perioada de după Congresul al IX-lea a fost perioada cea mai fertilă, cea mai bogată în realizări din întreaga istorie a construcției socialiste în România.

Realizările partidului și poporului nostru din acești ani, elaborarea strategiei dezvoltării în perspectiva edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism sînt indisolubil legate de activitatea desfășurată în fruntea partidului și statului de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Personalitatea și stilul de muncă al secretarului general, caracterizate prin slujirea pasionată a clasei muncitoare, a poporului, a progresului social universal, spirit revoluționar, novator, atitudine creatoare în teorie și practică, au contribuit în mod hotărîtor la afirmarea tot mai puternică a rolului partidului, la elaborarea și traducerea în viață a întregii politici interne și externe a țării noastre, la dezvoltarea cooperării internaționale cu partidele comuniste și muncitorești, cu țările socialiste, cu toate forțele progresiste, democratice ale contemporaneității.

Îndeplinindu-și cu consecvență îndatoririle naționale și internaționale, partidul și statul nostru desfășoară o politică externă activă, dinamică, profund și total angajată în lupta pentru afirmarea destinderii, securității și păcii. România acordă o atenție deosebită dezvoltării relațiilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste, de care este legată prin comunitate de orînduire socială, de ideologie, de țeluri. Ea acționează pentru întărirea solidarității, unității și conlucrării țărilor socialiste, considerînd că aceasta corespunde în cel mai înalt grad intereselor fiecăruia din popoarele care edifică noua orînduire, cauzei socialismului, creșterii prestigiului său în lume.

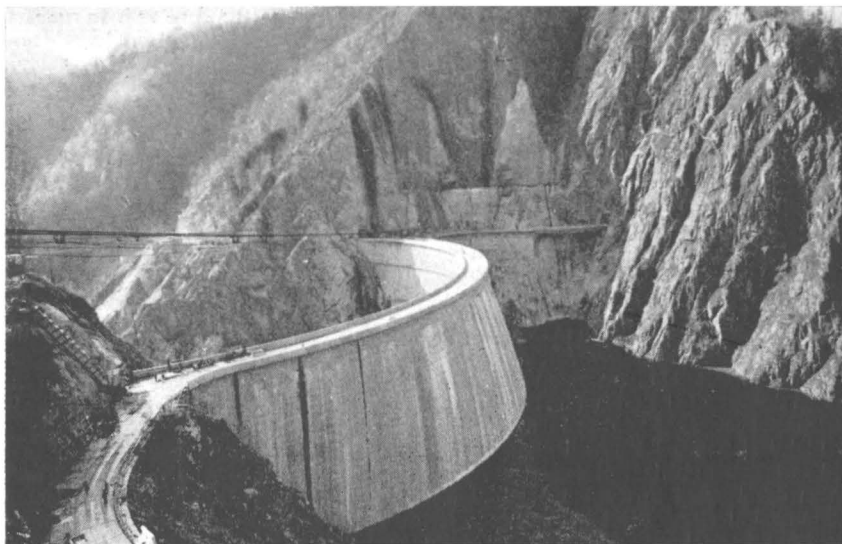
Partidul și statul nostru dezvoltă, totodată, larg relațiile de colaborare și solidaritate cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, relații ce se înscriu în mod organic în politica noastră generală de

Combinatul siderurgic Galați

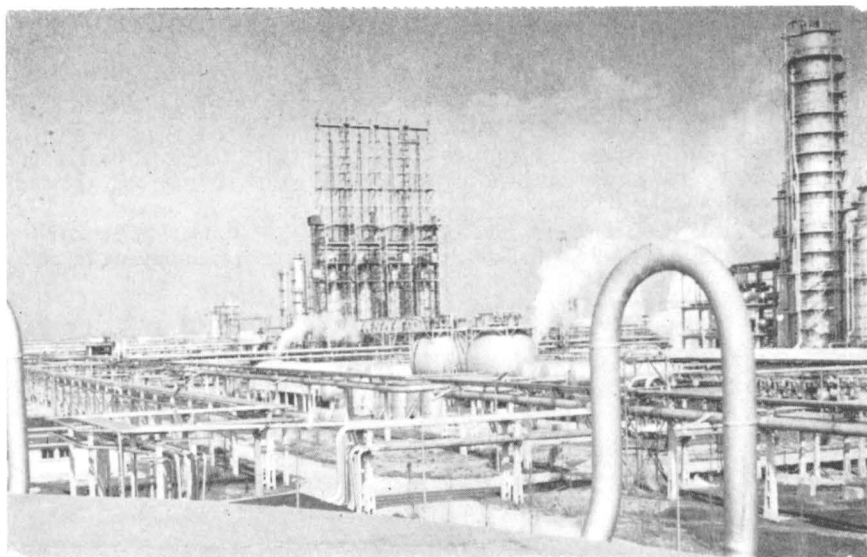

Întreprinderea constructoare de mașini Reșița

*Barajul hidrocentralei
„Vidraru” de pe Argeș*

*Rafinăria Brazi
de la Ploiești*

luptă împotriva vechii politici imperialiste, pentru asigurarea dreptului fiecărui popor de a fi deplin stăpin pe bogățiile naționale și de a le valorifica în interesul propriei propășiri.

În spiritul principiilor coexistenței pașnice, România acționează pentru extinderea relațiilor sale economice, tehnico-științifice și culturale cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială, participă activ la dezvoltarea colaborării și cooperării între state, la schimbul mondial de valori.

La temelia activității internaționale, partidul și statul așează neabătut principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale renunțării cu desăvîrșire la forță sau la amenințare cu forța.

Bilanțul marilor realizări obținute în cei 35 de ani determină ca poporul nostru să muncească cu abnegație în vederea întimpinării Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român cu noi și remarcabile înfăptuiri, care să asigure situarea României pe noi trepte ale civilizației socialiste și comuniste.

Evenimentele de acum 35 de ani se înscriu ca un moment epocal în întreaga istorie a României, care a determinat o cotitură radicală în destinele țării noastre, a dus la înfăptuirea celor mai înalte idealuri de libertate și dreptate socială, spre care au aspirat de-a lungul secolelor generații după generații, patrioții cei mai luminați, forțele cele mai înaintate ale poporului român.

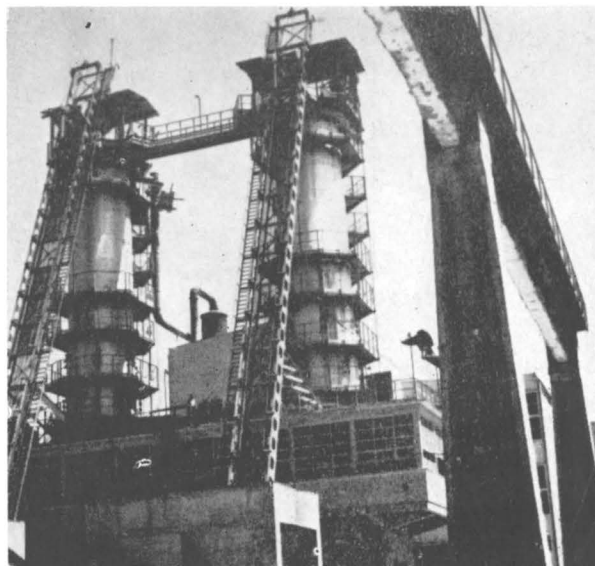
Blocuri de locuințe
în municipiul Piatra
Neamf

Întreprinderea „Tricodava” din București

Fabrica de zahăr Luduș, județul Mureș

NOTE

¹ Nicolae Ceaușescu, Cuvintare la Marea adunare populară consacrată zilei de 1 Mai, 30 aprilie 1979, Editura politică, București, 1979, p. 9

² Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Cota Ab 25-4, inv. nr. 1123

³ Ibidem, Cota Ab XXV-2

⁴ Idem

⁵ „Anale de istorie”, nr. 1, 1977, p. 198

⁶ Ibidem, p. 199

⁷ Nicolae Ceaușescu, Cuvintare la marea adunare populară consacrată zilei de 1 Mai, 30 aprilie 1979, Editura politică, București, 1979, p. 10

⁸ „România liberă”, 26 mai 1944

⁹ „Anale de istorie”, nr. 3, 1969, p. 16-18

¹⁰ Ibidem, p. 19-31

¹¹ Vasile Arimia, Mircea T. Mușat, „Aspecte din activitatea P.C.R. pentru educarea și pregătirea maselor populare în vederea eliberării patriei de sub dominația fascistă”, în „Anale de istorie” nr. 3, 1974, p. 34-35

¹² „România liberă”, 24 august, 1944

¹³ Ibidem

RÉSUMÉ

A partir des témoignages précieux existant dans les musées, l'auteur présente les aspects principaux de la lutte menée par le peuple roumain contre le fascisme et contre la guerre, le rôle joué par le Parti Communiste Roumain dans l'organisation et la direction du mouvement de résistance qui a gagné les catégories sociales les plus différentes, ainsi que la diversité des combats dirigés contre la dictature militaire fasciste et la guerre hitlérienne. Il décrit la préparation politique et militaire de l'insurrection, les conditions de l'intérieur et de l'étranger qui l'ont favorisée, le déclenchement et le déroulement de l'insurrection nationale armée antifasciste et antiimpérialiste du mois d'Août 1944, aussi bien que la signification et les conséquences internes et internationales.

La victoire de l'insurrection du 23 Août 1944 a marqué le commencement de la révolution populaire en Roumanie, ouvrant la voie à l'accomplissement des aspirations de liberté sociale et nationale du peuple roumain. Au cours des trois décennies et demie qui se sont écoulées depuis le 23 Août 1944, la Roumanie a subi des transformations révolutionnaires considérables dans tous les domaines de la vie matérielle et spirituelle. Elle est devenue, grâce au travail de toute la nation, un pays industriel-agricole où tout est destiné au bien-être et au bonheur de tous les membres de la société et à chaque membre pris à part.